

[illegible]

Pivovary na druhou

Sérii setkání k ohroženým industriálním stavbám *jak-jsem-potkal-fabriku* zahájilo roku 2011 v Kostelci nad Černými lesy vydání souboru publikací, které upozornily na přibývajících demolice pivovarů.

Od té doby proběhla řada dalších akcí a událostí, záchranných výprav za zbytky a torzy zbořených pivovarských objektů, tematických konferencí a výstav, vycházely nové knížky...

Ale dál se i bourá.

Během následujících dvanácti let zaniklo zcela nebo bylo částečně zbořeno přes čtyřicet pivovarů. Přece jen však dochází ke změně – současně se za ta léta daří obnovit devět desítek pivovarů, už se v nich zase vaří pivo, je tam hospoda. Případně našly jiné nové využití.

Jsou inspirací k následování, argumentem. Určitě také zásluhou mnohých, kteří se potkali v Černokosteleckém pivovaru.

Roste zájem o industriální památky, často mimo obvyklé turistické cíle. Právě pivovarské budovy a areály přitahují malebnou siluetou, jsou i v místech, kde bychom jindy průmysl neočekávali. Vyznačují se typickou konfigurací objektů různého účelu, zrcadlí technologické změny uplatňované s postupující industrializací. Připomínají někdejší ambice stavitelů. Vyjadřují specifickou roli ve společenském životě, dříve a opět nyní.

Dnes už jsou obecně akceptovaným až populárním tématem. Záhy získaly respekt i u odborné veřejnosti.

Jenže, jak se ukazuje, ani to ještě nezaručí, že vyhlížená záchrana obnovou či novým využitím se ve výsledku nestane nevratným krokem k destrukci, neumětelským setřením autentických hodnot.

Nejen materiálních. Průmyslové dědictví nejsou jen technologie a stavební a technická díla. Což ještě víc, než o jiných průmyslových památkách, platí právě o menších a lokálních pivovarech. Také o tom, jak s nimi nakládat a přistupovat k nim jsou následující stránky.

Zbourané pivovary za posledních deset let

V naší publikaci *Pivo & cukr*¹ jsme v roce 2011 popsali 67 průmyslových pivovarů zbouraných v letech 1945-1989 a 38 průmyslových pivovarů se třemi průmyslovými sladovnami zbořenými v letech 1989-2011. V knize jsme kriticky zhodnotili vývoj stavebního fondu našich pivovarů a sladoven a zároveň připomněli více než 130 zaniklých pivovarů bez podrobných hesel. Stejně tak jsme v závěru knihy zapochybovali o osudu pivovarů v Jindřichově ve Slezsku, Kyjově, Třemešsku a ve Zdounkách. Zdounky byly opravdu zbourány ještě téhož roku, Jindřichov ve Slezsku a Třemešek víceméně spadly a Kyjov se stále drží. Z dalších pivovarů, které rozhodně nelze zachránit, jmenujme bohužel západočeský Hartenberg čili Hřebený nebo pivovar v Karlových Varech-Rybářích. Dlouhodobě se ubourává pivovar v Lanškrounu a zřejmě o tento slavný liechtensteinský velkopivovar brzy definitivně přijdeme.

Za poslední deset let (2011-2023) bohužel bez údržby spadlo či bylo zbořeno mnoho dalších unikátních a rozhodně ne tuctových pivovarů. Z památkově chráněných objektů či areálů se jednalo o následující smutné příběhy: Kvůli nedostatečné údržbě a neutuchajícím majetkovým sporům spadly střechy nad varnou a spilkou v Alínkově u Čermákovic na Znojemsku. Zřítel se pivovar se sladovnou ve středočeských Rtišovicích u Milína, rozpadl se také památkově chráněný pivovar se sladovnou v Sázavě, přímo pod národní kulturní památkou, Sázavským klášterem. V opravovaném areálu zámku v Nemilkově najednou zmizel přilehlý pivovar. Dlouhodobě zanedbávaný rozlehlý pivovar v pražských Nuslích měli už dlouho v hledáčku mocní developeři, až nakonec pod zástěrkou „úchvatné“ rekonstrukce zmizela většina jeho provozních budov.

V Holešově byla zbořena průmyslová část pivovaru a vystavěn moderní objekt, připojený k původní historické sladovně. Dlouholetá kauza a bohužel nevratná destrukce naprosto jedinečného pivovaru v Přerově nad Labem je snad zastavena a obec konečně začala jednat (?).

Mimo památkovou ochranu a bohužel i bez zájmu majitelů jsme přišli o další pivovary: S dlouhodobou až chronickou nepřízní osudu se potýkal bývalý Schmidtův pivovar ve Vlachově Březí, kde dokonce na horní lísce dokončil svůj život oběšením neznámý nešťastník. Zakletý areál byl letos srovnán se zemí a při demoličních pracích se do sklepů propadl jeden z bagrů. Stejný osud absolutního smazání z povrchu zemského bohužel potkal i slavný pokusný schwarzenberský pivovar v jihočeské Plavnici u Kamenného Újezdu, podlehly též pivovary v Choustníkově Hradišti, v Přehořově u Soběslavi, v Chebu (pivovar Spröten), v Hostouni u Kladna a ve Vatěticích na Klatovsku. V roce 2011 došlo ke zcela zbytečnému zbourání impozantního pivovarského areálu v Chomutově a ejhle, vyrostla tam krabice Kauflandu. Roku 2020 bylo zbořeno nádherné chladné hospodářství pivovaru ve středočeské Dobrovici, které projektoval slavný pivovarský stavitel Josef Rosenberg - nahrazeno bylo tuctovým Penny marketem. V památkově chráněném areálu zámku a historického pivovaru v Rumburku zmizely novější, památkově nechráněné industriální části: kotelná, stáčírna, tovární komín... Stejně tak se udály změny v dlouho mediálně propírané kauze pivovaru v Roudnici nad Labem, když byly roku 2021 ubourány stáčírny a další novodobé přístavby. Odborně se tomu prý říká očista či slohové sjednocení. V Kralupech nad Vltavou zcela zbytečně

zlikvidovali chladné hospodářství, v Chebu zase naprosto nepochopitelně zbourali nově opravenou varnu akciového pivovaru. Varna byla také bohužel zbourána v Králově Poli. Roku 2016 byl vydán demoliční výměr na chladné hospodářství pivovaru v obci Obora u Ostroměře a postupně zmizela celá oku lahodící stavba. Dlouhou dobu se táhne velmi smutná kauza pivovaru v Chrudimi. V roce 2010 se pod pokličkou projektu *Rekonstrukce objektu pivovaru na školící centrum a lůžkové a sociální centrum pro seniory* skrývala demolice chladného hospodářství se stáčírnami, sladovna s varnou podlehly postupné destrukci po rozkradení hliníkové střešní krytiny již o deset let dříve. Slavný a okouzující schwarzenberský pivovar v jihočeském Chýnově byl částečně zbourán roku 2017 a nahrazen sportovní halou. A rozlehlé, vskutku opulentní pivovarské sklepy v Řečkovících, dnes zcela zbytečně zalívají cemento-popílkovou směsí...

K nevratným změnám kvůli dlouhodobému zanedbávání údržby postupně dochází v nedávno vyhořelém pivovaru v Chlumci nad Cidlinou. Ve Vysokém Mýtě bylo roku 2010 zbouráno chladné hospodářství a pivovar se sladovnou se již nachází jen ve zbytcích obvodových stěn, stejně jako nový pivovar ve Svojšicích na Kolínsku. Částečnou konverzí varny na bydlení, spojenou s četnou demolicí okolních budov, prošel pivovar v Jehnicích u Brna. V posledních letech byla také ubourána kotelna s komínem, bednárnou a pomocnými provozy notoricky opěvovaného pivovaru v Jarošově a kompletní demolice se již pravděpodobně nepodaří zastavit. V minulé publikaci jsme dále zapomněli zmínit likvidaci rozlehlých pivovarských sklepů na Královských Vinohradech roku 2004.

A sladovny? V letech 2012-2014 byly ubourány pudy a amerikány v Briessově sladovně v Brně-Husovicích, demolice nejspíš nemine ani zbytek sladovny s dominantním hvozdem. V areálu plzeňského Prazdroje byla roku 2021 zbořena sladovna číslo čtyři a bohužel se chystá také likvidace nádherné a ve skvělé stavební formě dochované (ale modernímu provozu překážející) sladovny se šesti hvozdy, tzv. dvojky. Roku 2020 byla ubourána samostatně stojící sladovna v sousedství památkově chráněného barokního pivovaru se sladovnou v Kokorách na Přerovsku a roku 2022 zmizela kvůli globalizačním tlakům ze zemského povrchu i moderní obchodní sladovna v Chrudimi, částečně demolovaná již o pět let dříve.

Milan Starec

I Daniel Froněk – Pavel Jákl – Milan Starec, *Pivo & cukr. Bilance mizející průmyslové éry II*, Praha 2011.

Alinkov; 8FXR25PQ+JH; KP; 2010-2023; nevratná
destrukce

Brno, Briessova sladovna; 8FXR6J5M+QF; 2012-2014;
zbourána humna, půdy a amerikány, plánuje se
demolice hvozdu

Brno-Královo Pole; 8FXR6HGW+F4; KP; 2004-2006;
demolice varny

Dobruška; 9F2P9X86+QW; 2020; zbouráno chladné
hospodářství, dnes supermarket

Holešov; 8FXV8HJM+F7; KP; 2018; zbourána průmyslová
varna se strojovnou a kotelnou

Hostouň u Kladna; 9F2P4682+C6; 2020; zbouráno zcela

Hřeben; 9F2J6HCC+F7; nevratná destrukce

Cheb akciový; 9F2J39HH+4J; 2015; zbourání varny

Cheb Sprtšen; 9F2J39CF+2G; 2013; zbouráno zcela

Chlumec nad Cidlinou; 9F2Q5F57+3W; chátará
dlouhodobě a po požáru 2021 hrozí zřícení

Chomutov; 9F2MFC7C+R8; 2011; zbouráno zcela, dnes
supermarket

Choustníkovo Hradiště; 9F2QCVHH+G8; 2020; zbouráno
zcela

Chrudim; 8FXQWQV+QJ; 2010; částečná demolice 2010
a nevratná destrukce zbytku areálu

Chrudim obchodní sladovna; 8FXQXQ4W+FH; 2015,
2022; zbouráno zcela, dvě etapy

Chýnov; 8FXPCR46+78; 2017; zbouráno částečně, dnes
sportovní hala

Jarošov; 8FXV3FPX+X9; 2018-2019; postupně se bourá
a chystá se kompletní demolice

Jehnice; 8FXR7HCV+FH; 2015; konverze varny na
bydlení a ostatní zbouráno

Jindřichov ve Slezsku; 9F2V7G3P+5V; nevratná
destrukce

Karlovy Vary-Rybáře; 9F2J6VM4+3C; 2023; plánovaná
demolice reliktu 2023

Kokory sladovna; 8FXV9XC+JV; 2020; demolice
samostatné sladovny

Kralupy; 9F2P68R6+2P; 2017; zbouráno chladné
hospodářství

Lanškroun; 8FXRWJ75+4F; 2003-?; postupná demolice

Nemilkov; 8FXM7976+GQ; KP; 2012; zbouráno zcela

Obora; 9F2Q9G65+55; 2016-2018; chladné hospodářství
a následně další provozy

Plavnice; 8FWPVFQ7+HG; 2017; zbouráno zcela

Plzeň Prazdroj sladovna 2; 8FXMQ93V+2M; 2023;
plánovaná demolice

Plzeň Prazdroj sladovna 4; 8FXMQ92X+2G; 2021;
zbourána zcela

Praha-Nusle; 9F2P3C8Q+57; KP; 2019; zbouráno
kompletně chladné hospodářství

Praha-Vinohrady sklepy; 9F2P3FF5+X3; 2004; zbouráno
zcela

Přehořov; 8FXP6QX4+JG; 2013-2014; zbouráno zcela až
na chladné hospodářství

Přerov nad Labem; 9F2P5R7G+JR; KP; nevratná
destrukce

Roudnice nad Labem; 9F2PC7G7+CQ; KP?; 2021; bourání
stáčíren a novějších částí pivovaru mimo KP

Rtíšovice; 8FXPJ388+V; KP; nevratná destrukce

Rumburk; 9F2PXH34+GP; 2006-2007; bourání stáčíren,
kotelny, strojovny a komínu v rámci zápisu KP

Řečkovice; 8FXR7H2J+RJ; KP?; 2023; demoliční výměr
na sklepy

Sázava; 8FXPVVGX+VC; KP; nevratná destrukce

Svojšíce; 9F2Q223R+6Q; nevratná destrukce tzv. nového
pivovaru

Třemešek; 8FXVW2W2+GC; nevratná destrukce

Vatěšice; 8FXM5F6R+87; 2015; zbouráno zcela

Vlachovo Březí Schmidtv; 8FXM3XP4+3W; 2023;
zbouráno zcela

Vysoké Mýto; 8FXRX532+78; nevratná destrukce

Zdounky; 8FXV68J7+59; 2011; zbouráno zcela

Obnovené pivovary za posledních deset let

Uvedený seznam nemá ambice přinést výčet všech zachráněných, obnovených či různými způsoby opravených pivovarů a sladoven, ale vypíchnout místa, kde se opět začalo vařit pivo či došlo k záchraně stavebně významného pivovaru. Musíme si uvědomit, že pivovary se sladovnami představují velmi složité stavební celky, u kterých mnohdy nejde jednoznačně popsat, do jaké míry byly budovy zbourány či přestavěny, stejně jako přiblížit finanční náročnost jednotlivých přestaveb.

V seznamu nejsou uvedeny pivovary zaznamenané v publikacích *Pivovary poté*¹ a *Industriální stavby - pivovary I.*² V případě, že jsou uvedeny podruhé, tak v nich v posledních dvanácti letech bylo obnoveno vaření piva, jako kupříkladu v Lobči.

Můžeme si přiznat, že jsme za ten poslední deset let nejenom zmoudřeli, ale podařilo se nám kvalitně rekonstruovat nespočet pivovarů a sladoven a snad bude tento trend nadále pokračovat! Začíná rekonstrukce pivovaru ve Švabíně u Zbiroha, snad nejromantičtějšího to českého pivovaru vůbec, stejně jako je v plenkách obnova úchvatného pivovaru v Janovicích u Rýmařova. Chystá se také megalomanská přestavba pivovaru v centru Kralup nad Vltavou a rekonstrukce začala také v někdejším pivovaru bratří Thonetů ve Vsetíně - máme se prý těšit na pekárnu, řeznictví či ubytování. V Plané u Plzně vzniklo z pivovaru sídlo firmy a v pivovaru při pražské ZOO v Troji vzniká gastrozóna pro hladové fanoušky exotických zvířat. V Žirči u Dvora Králového se z pivovaru stala oáza klidu a Domov svatého Josefa. V bývalém velkomeziříčském pivovaru, renesanční to perle tamního náměstí, vzniklo muzeum Kodet a i v Počátkách místní pivovar plní kulturní poslání. V Pacově se snad brzy budeme moci ubytovat v historické sladovně, stejně jako

je to nyní možné v bývalém měšťanském pivovaru v Chebu, kde nalezneme také kavárnu, muzeum papírnictví a prodejnu kancelářských potřeb. Luxusní bydlení vzniklo také ze sladovny ve Všenorech či z měšťanského pivovaru ve Stodě a romantické apartmány v někdejším pivovaru si můžeme pronajmout v Chlumu u Třeboně.

Obnovení vaření piva se chystá ve slavném pivovaru knížat Kinských ve středočeských Zlonicích, stejně jako v okázalém Trauttmansdorffském pivovaru ve Staňkově. Dokonce i v západočeské Valči plánují v někdejším pivovaru zase vařit pivo (původní valečské pivovarské sklepy se staly nejvýznamnějším zimovištěm netopýrů v oblasti) a stejné plány měl před covidem i odvážný pražský restaurátér, který opravil pivovar v Podmoklech na Rokycansku. V Unhošti, v bývalém Urbanově pivovaru, začala skupina nadšenců využívat původní ležácké sklepy na výrobu svých spontánně kvašených piv. Na lepší časy se blýská i ve Velkých Němčicích, kde započala rekonstrukce.

Pomalou se blížíme k počtu funkčních pivovarů, který byl v naší zemi na konci 19. století, v době, kdy průmyslová revoluce ovládla české pivovarnictví. A to je opravdu skvělá zpráva! Jen houšť a nezbyvá nám, než všem těmto nadšencům pivovarsky povinně: Dej Bůh štěstí.

Milan Starec

¹ Pavel Ják - Milan Starec, *Pivovary poté. Konverze a rekonstrukce*, Praha 2011.

² Kolektiv autorů, *Industriální stavby - pivovary I. Rekonstrukce a konverze pivovarů*, Ostrava 2008.

Bezděkov u Klatov panský; 8FXM96JF+VW; 2014-2021; obnovení vaření piva a restaurace v původních sklepech, 2021 uzavřeno

Bítov hradní; 8FWQWPV2+96; KP; 2017; otevření pivovarské muzejní expozice

Blatná zámecký; 8FXMCVCH+87; 2016; obnovení vaření piva v ledních původního pivovaru

Boskovice hraběcí; 8FXRFMM9+J5; KP; 2021; započala kontroverzní rekonstrukce

Brno Moravia; 8FXR6J53+75; 2016; obnovení vaření piva v historické sladovně

Brno Poupě; 8FXR5JV4+4G; KP; 2014-2021; obnovení vaření piva a restaurace

Břeclav knížecí; 8FWRQV6G+C3; 2012-2013; obnovení vaření piva

Cvikov měštanský; 9F2PQJGV+R3; 2013-2014; obnovení vaření piva, restaurace a hotel

Červené Záhofí panský; 8FXPFMFF+HW; 2011-2015; pivovarská restaurace, hotel a wellness v původních sklepech

Česká Kamenice knížecí; 9F2PQCX7+8X; KP; 2013-2015; obnovení vaření piva a restaurace

Český Brod měštanský; 9F2P3V94+MQ; 2019; obnovení vaření piva v původní sladovně

Český Krumlov knížecí; 8FWPR879+5X; KP; 2016; obnovení vaření piva v původních sklepech, adaptace pivovaru a sladovny na muzeum

Dašice; 9F2Q2WH8+G4; 2017; obnovení vaření piva a restaurace

Děčín knížecí; 9F2PQ5CV+Q7; 2014; obnovení vaření piva a restaurace

Dešenice knížecí; 8FXM75FC+QX; KP; 2015; Muzeum šumavského pivovarnictví a městský úřad

Domažlice měštanský; 8FXJCVRG+PV; KP; 2014-2020; obnovení vaření piva a restaurace

Frydlant zámecký; 9F2QW37P+VQ; 2012-2014; obnovení vaření piva a pivnice

Fryštát (dnes Karviná I); 8FXWVG3R+R4; 2014; obnovení vaření piva a restaurace

Holešov hraběcí; 8FXV8HJM+F4; KP; 2018-2021; přestavba starého pivovaru na ubytování

Horažďovice hraběcí; 8FXM8MCX+VR; KP; 2020-2023; obnovení vaření piva

Horní Branná hraběcí; 9F2QJH59+HX; 1994-2012; zvelebení obecního majetku

Hořice akciový; 9F2QJ9QJ+W5; KP; 2017; obnovení vaření piva a restaurace

Hostomice; 8FXPR2FV+9J; 2011-2014; obnovení vaření piva a nálevna

Hylváty; 8FXRXC63+59; 2022; obnovení vaření piva a restaurace

Choceň knížecí; 9F2R262H+69; 2021; obnovení vaření piva a restaurace

Chotěšov knížecí; 8FXMM52X+9W; KP; 2015-2017; obytné prostory

Chříč; 8FXMXJCX+H6; 2015; obnovení vaření piva

Jablouné v Podještědí měštanský; 9F2PQQ76+P7; KP; 2001; oprava věže/hvozdu a zastřešení zatím bez pokračování

Jeneč státní; 9F2P36Q8+2P; 2011; oprava hvozdu a střeš

Jeseník; 9F2V66J2+WF; 2007-2011; obnovení vaření piva a restaurace

Jince; 8FXMQXQH+C6; KP; 2022-?; přestavba starého pivovaru na ubytování

Jinonice knžecí; 9F2P3934+6G; 2019-2022; přestavba starého pivovaru na ubytování

Kamenice nad Lipou panský; 8FXQ832H+P9; 2016-2017; obnovení vaření piva a restaurace

Kladno-Kročehlavy církevní; 9F2P44R6+7G; KP; 2021; obnovení vaření piva

Kladruhy knížecí; 8FXJXPX6W+Q6 KP; 2020-2022; celková obnova kláštera a pivovaru

Kostelec nad Černými lesy; 8FXPXX8+84; KP; 2013; obnovení vaření piva a muzeum

Košumberk; 8FXRV2MP+G8; KP; 1999-?; celková obnova historického pivovaru se sladovnou

Kounice; 9F2P4V53+8Q; KP; 2011-2012; obnovení vaření piva

Kutná Hora měštanský; 8FXQX74C+QG; 2016-2017; obnovení vaření piva

Kynšperk nad Ohří panský; 9F2J4GFJ+HM; 2011-2013; obnovení vaření piva a restaurace

Litoměřice měštanský; 9F2PG4PH+7W; KP; 2021; obnovení vaření piva

Lobeč; 9F2PFM68+9Q; KP; 2015; obnovení vaření piva, muzeum, ubytování a restaurace

Lomnice na Blanensku hraběcí; KP; 8FXRCC37+WM; 2016-2017; obnovení vaření piva

Louňovice pod Blaníkem arcibiskupský; 8FXJRPW+HR; KP; 2018; obnovení vaření piva

Malenovice hraběcí; 8FXV6H4W+6V; 2012; obnovení vaření piva

Malešov panský; 8FXQW66C+HQ; 2017; obnovení vaření piva v původních sklepech

Milčicev hraběcí; 9F2Q99HV+7P; KP; 2018; zahájena záchrana pivovaru

Mladá Boleslav sladovna; 9F2PCW54+R2; 2017-2019; obnovení vaření piva v historické sladovně

Nalžovské Hory hraběcí; 8FXM8GMX+6R; KP; 2020-2023; zahájena záchrana pivovaru

Nepomuk; 8FXMFHQJ+4W; 2018; obnovení vaření piva

Olešná knížecí; 9F2M4MHX+V4; 2019; obnovení vaření piva

Osek klášterní; 9F2MJMCW+M8; KP; 2015; obnovení vaření piva a restaurace

Oslavany zámecký; 8FXR48GM+RH; 2003, 2013; obnovení vaření piva

Ostrava-Zábřeh; 8FXWR64R+W4; KP; 2004-2007; obnovení vaření piva, restaurace a hotel

Paskov hraběcí; 8FXWP7JW+RR; 2017-2019; obnovení vaření piva v původních sklepech
Petrohrad hraběcí; 9F2M4CPR+6Q; KP; 2022-?; započala oprava hodnotného pivovarského areálu
Plasy knížecí; 8FXMW9MQ+XM; KP; 2008-2015; obnovení vaření piva v původních sklepech a muzeum v pivovaru se sladovnou
Plzeň Světovar; 8FXMPC5H+97; KP; 2019-2023; obnovení na bydlení a technologické centrum
Plzeň Proud; 8FXMQ93R+7F; KP; 2019-2020; výstavba pivovaru v historické elektrárně Plzeňského Prazdroje
Poděbrady měšťanský; 9F2Q44V8+3C; 2017; obnovení vaření piva v původních sklepech
Polná měšťanský; 8FXQFP9+8P; KP; 2018-2019; obnovena restaurace a chystá se pivovar
Potštejn panský; 9F2R38J5+W2; 2012-2014; obnovení vaření piva do roku 2021 a pak pivnice
Praha-Braník akciový; 9F2P2CH6+Q2; obnovení vaření piva, dům tanečního umění a další aktivity
Praha-Dolní Počernice panský; 9F2P2CH6+Q2; 2016; obnovení vaření piva v původních sklepech
Praha-Libeň anglický; 9F2P4F5G+2C; 2017; obnovení vaření piva v původních sklepech
Praha-Libeň zámecký; 9F2P4F5C+23; KP; 2001, 2023-2027; multikulturní umělecké centrum
Praha-Vinohrady akciový; 9F2P3FG4+3R; 2014; obnovení vaření piva
Předklášteří klášterní; 8FXR9C32+23; KP; 2016-2019; obnovení vaření piva a příprava obnovy pivovaru
Radešín; 8FXRF39Q+9V; 2015-2016; obnovení vaření piva v místě původního pivovaru
Rožmberk hraběcí; 8FWPM938+M2; 2021-2023; probíhá obnova pivovaru
Rudník panský; 9F2QHPWM+7Q; KP; 2019-?; zahájena záchrana pivovaru?
Sedlec u Kutné Hory knížecí; 8FXQX76Q+3G; KP; 2011-?; zahájena záchrana pivovaru, ale...
Semín panský; 9F2Q3G4C+55; KP; 2018-?; zahájena rekonstrukce pivovaru na muzeum
Soběslav měšťanský; 8FXP7P68+HJ; KP; 2010; rekonstrukce chladného hospodářství na knihovnu a obnova zbytku pivovaru
Sokolnice hraběcí; 8FXR4P9G+FX; 2015-2017; obnovení vaření piva a restaurace
Strážnice hraběcí; 8FWVW837+P2; KP; 80.-90. léta; obnoveno na skanzen
Šenov panský; 8FXWQ9MF+GH; 2018; obnovení vaření piva
Šluknov zámecký; 9F3P2F33+QH; KP; 2014-2025; obnovena budova zámecké sladovny
Tmaň; 8FXPW23M+FR; 2011-?; započala rekonstrukce sladovny a zámku na domov seniorů

Tupadly knížecí; 8FXQVC93+H6; 2019-2020; obnoveno vaření piva, restaurace a hotel
Týn nad Vltavou; 8FXP6CFG+5R; 2019; obnovení vaření piva v areálu bývalého pivovaru
Uhřetín hraběcí; 9F2P2JH4+6R; 2015-2016; obnoveno vaření piva a rekonstruován celý rozlehlý areál
Únětice kapitulní; 9F2P49X3+JM; 2010-2011; obnoveno vaření piva a restaurace
Velhartice hradní; 8FXM797X+2Q; KP; 1981-2012; obnovena restaurace v historickém pivovaru
Velká Bystřice kapitulní; 8FXVH9V5+V7; KP; 2018-2020; obnovena výroba piva a tvarůžků v původních sklepech
Velké Němčice; 8FWRXMR9+PQ; KP; 2019-?; započata záchrana pivovaru
Vladislav; 8FXQ6X5Q+RJ; 2014; obnovení vaření piva a hostinec
Vlachovo Březí hraběcí; 8FXM3XM5+52; KP; 2014-2019; obnoveno vaření piva
Vlašim knížecí; 8FXPPV5W+25; 2005-?; dlouhodobá nevyjasněná rekonstrukce
Záhlinice akciový; 8FXV7FQR+M6; 2016; obnovení vaření piva v původních sklepech
Zbraslavice panský; 8FXQR56J+WP; 2015; obnovení vaření piva
Znojmo; 8FWRV24V+FX; 2014-2015; obnovení vaření piva a muzeum
Žďár nad Sázavou hraběcí; 8FXQHWJP+PQ; KP; 2015; Muzeum nové generace ve starém pivovaru
Žirovnice hraběcí; 8FXQ752M+XG; KP; 2009-2011; Muzeum knoflíků a pivovarovství

Pivovary a památková péče

Role památkové péče ve vztahu k dochovanému industriálnímu dědictví se formovala až relativně pozdě, i když její počátky reprezentované odborným zájmem a zejména vznikem technicky zaměřených specializovaných muzejních institucí můžeme vysledovat minimálně do 19. století (Praha 1862/1908, Brno 1873/1961). V našich zemích je v současné době součástí památkového fondu více než 350 objektů s pivovarskou či sladovnickou tradicí, často – s ohledem na historické vazby – zakomponovaných do složitějších areálových struktur. Od posledního specializovaného setkání v Kostelci nad Černými lesy uplynulo již mnoho vody a nutno říci, že oněch dvanáct let bylo využito ve věci poznání průmyslového dědictví celkem dobře. Mohli jsem nahlédnout do stěžejních metodických materiálů,¹ publikací specializovaných na jednotlivá odvětví našich průmyslových dějin² či všeobjímajících soupisových prací.³ Jednotlivcům i institucím, jež se na tomto rozvoji podíleli, patří velký dík. Lze říci, že s vytvořenou širokou zdrojovou základnou máme již v současnosti z čeho vycházet a nyní bude jen na nás, jak uplynulé období přetavíme do „dobré praxe“ v péči o průmyslové dědictví. Příspěvky právě probíhající konference nám mohou být vodítkem.

Petr Holub

1 Miloš Matěj – Michaela Ryšková, *Metodika hodnocení a ochrany průmyslového dědictví z pohledu památkové péče*, Ostrava 2018; Petra Mertová, *Metodika ochrany průmyslového dědictví muzejními prostředky*, Ostrava 2019.

2 K tématu pivovarů především: Jan Jiráček, *Chodská pivovarská chasa aneb Pivovary a pivovárky okresu Domažlice*, Domažlice 2012; Milan Starec, *Pivovar Holba 140 let*, [Hanušovice] 2014; *Pivovary od Aše po Železnou Rudu*, Plzeň 2016; Jan Grisa, *První severočeský akční pivovar v Bohušovicích*, Praha 2019; Milan Starec – Petr Holub: *Noback vs. Novák: stavitelé pivovarů*, Praha 2019; Martin Veselý (ed.), *Orosené dějiny*, Ústí nad Labem 2019; František Švábenický, *Pivovar Nošovice v době centrálně plánované ekonomiky*, Praha 2020.

3 Zejména soupisová díla *Industriální topografie*, které v letech 2011–2014 vydalo Výzkumné centrum průmyslového dědictví FA ČVUT.

Pivovarský dům Poupě

Brno-město, Dominikánská 342/19

8FXR5JV4+4G

pivovar-poupe.cz

Areál pěti domů v samém srdci Brna, vymezený dnes ulicemi Dominikánská a Starobrněnská, je místem, kde se psaly dějiny brněnského piva. Déle než čtyři staletí zde fungoval významný pivovar, největší na Moravě. Mezi lety 1798 a svou smrtí v roce 1805 zde prožil nejlepší léta František Ondřej Poupě a s ním i Městský pivovar. Právě zde založil nejstarší pivovarskou školu na světě. Po roce 1862, kdy ukončil provoz, se jeho využití měnilo, chátral a za války jej částečně poškodilo bombardování. V osmdesátých letech pak byl přebudován na kulturní dům. Současní majitelé jej koupili v dražbě v roce 2014 a postupně provedli podle projektu architekta Marka Tichého komplexní přestavbu zejména podzemí a přízemí pro účely pivovarského domu. Úpravy skončily v roce 2021, nyní zde funguje pivovar s největší brněnskou pivnicí (s 350 místy), pojmenovaný na počest Františka Ondřeje Poupěte.

Marek Tichý

Foto Marek Tichý, 2023

Muzeum šumavského pivovarnictví

Dešenice 1

8FXM75FC+QX

muzeum-desenice.cz

Panské sídlo vzniklo v Dešenicích v průběhu 14. století, pivovar zde vznikl až při přestavbách tvrze za držení pánů z Předenic kolem roku 1560. Významnou rekonstrukci pivovaru provedl na přelomu 17. a 18. století hrabě Vilém Albrecht Kolowrat-Krakovský. V roce 1839 koupil celé panství princ Karel Antonín z Hohenzollern-Sigmaringenu, jeho rod vlastnil pivovar téměř 100 let a provedl v něm několik modernizací. V poslední čtvrtině 19. století začala vrchnostenská kancelář dešenický pivovar pronajímat. První osudovou ránu mu zasadila první světová válka a doba těsně po ní, citelně se velkostatku dotkla i pozemková reforma. Roku 1928 podnik zakoupil expandující akciový pivovar ve Stodu. Z Dešenic se tak stala pouhá filiálka a vaření zde bylo postupně utlumováno. Roku 1946 se rozhodlo o uzavření pivovaru a stát zde poté zřídil sklad piva a hostinec. Většina areálu bývalé tvrze a pivovaru ale připadla Státnímu statku v Janovicích nad Úhlavou a místo vaření piva se zde rozjela živočišná výroba. V roce 1963 byl hostinec uzavřen a proměněn na závodní kuchyni statku. Ten se údržbě bývalého pivovaru příliš nevěnoval a objekt dále chátral. Na počátku devadesátých let získal tvrz městyse Dešenice a ve dvou fázích provedl celkovou rekonstrukci areálu. Část bývalého pivovaru se proměnila v hasičskou zbrojnici, další prostory využívá úřad městyse. V červenci 2015 zde bylo otevřeno Muzeum šumavského pivovarnictví.

Jan Jiráček

Foto Jiří Strašek, 2018

Městský pivovar

Domažlice-Týnské Předměstí, Pivovarská 10
8FXJCWRG+PV
pivovardomazlice.cz

První významná písemná zmínka o pivovarnictví v Domažlicích pochází z roku 1341. V této listině Jan Lucemburský schvaluje nařízení městské rady vykazující sladovníky kvůli častým požárům z města na předměstí. Právo várečné však městu obdrželo zřejmě již s jeho založením, tedy kolem roku 1265. Moderní průmyslový pivovar vznikl v letech 1892-1896 podle projektu firmy Novák & Jahn, modernizace a rozšiřování provozu však pokračovalo až do druhé poloviny 20. století. Roku 1996, kdy roční výstav piva činil 200 000 hektolitřů za rok, majitel pivovar uzavřel. V roce 2004 pak byly zbourány všechny budovy kromě sladovny, která čekala na navrácení do života. Její rozsáhlá rekonstrukce skončila roku 2020 a po téměř 25 letech byla obnovena tradice vaření piva v Domažlicích. Ve zrekonstruované historické sladovně z konce 19. století dnes naleznete galerii Hvozd s prosklenými lávkami, expozice *Pozor, hranice! Historie hrou a Příběh domažlického pivovaru*, dále komunitní centrum, divadlo, knihovnu se vzdělávacím centrem, restauraci a minipivovar s pivnicí. S pokorou k tradici, ale v novém moderním hávu, tu pro vás vaříme poctivé pivo.

Jana Müllerová

Foto Archiv města Domažlice, 2021

Zámecký pivovar

Horažďovice, Komenského 1079

8FXM8MCX+VR

Zámecký pivovar v Horažďovicích, listinně prvně zmíněný v roce 1570, se postupně rozvíjel při východní straně zámeckého areálu, severně od náměstí. Původní areál se sladovnou byl zdemolován již v šedesátých letech minulého století. Do současnosti se dochovaly objekty spojené s posledním pivovarským provozem ukončeným v roce 1946. Jedná se o varnu a novogotickou budovu chladného hospodářství s unikátním systémem větrání se zimními a letními tahy, postavenou v roce 1869. Areál doplňuje zámecká maštál z roku 1815, vystavěná na nejstarším dochovaném prostoru pivovaru – sklepe (spilky) z roku 1672. V éře reálného socialismu budovy sloužily jako sklady a byly značně stavebně znehodnoceny, během posledních třiceti let neměly trvalé využití. V roce 2020 jsme je koupili od města Horažďovice a v současnosti tu probíhá rekonstrukce areálu podle projektu studia Bíza Architekt. Bude využíván jako minipivovar s varnou o kapacitě jednoho hektolitrů a s dispozičním řešením, odpovídajícím původnímu využití. V budově bývalé stáje pak plánujeme pivnici.

Petr Kolář a Jan Stulík

Foto Tomáš Mašek, 2021

Zámecký pivovar

Jince, Slavíkova 1

8FXMQXQH+C6

Hmota bývalého zámku v Jincích vyčnívá dnes v centru obce jako truchlivé upozornění na dávno zmizelé časy. Dochované torzo s pestrou minulostí, jehož počátky sahají přinejmenším do 17. století, zaujme svou až nápadnou rozlehlostí areálu. V období kultury vrcholného baroka si František Karel mladší hrabě Vratislav z Mitrovic vybral Jince, že tu vybuduje honosné sídlo. Projektanské činnosti se ujal lipský architekt David Schatz, posléze se při díle objevil proslulý tvůrce středoevropského baroka Johann Lucas von Hildebrandt. Velkolepý záměr se hraběti bohužel nepodařilo v celém rozsahu dokončit. O nedlouho později zasáhla do podoby objektu další pronikavá přestavba na šlechtický dům; opět ovšem nedovedená do konce. Krátce po polovině 19. století získal jinecký velkostatek hessensko-kasselský kurfiřt Friedrich Wilhelm, kterého zámek dle všeho příliš nezajímal. Za tohoto rodu byl účelově a rozsáhle přebudován na knížecí pivovar, s charakteristickým hvozdem a varnou v kapli. Ad hoc realizované provozní potřeby výroby někdejší vrchnostenské sídlo v průběhu následujícího času prakticky zničily. Dílo zkázy vyšperkoval svým cynickým utilitarismem pozdní normalizační socialismus a rovněž nezáměr doby porevoluční. Dnes se tu připravuje rekonstrukce na byty.

Petr Mandažiev

Foto Milan Starec, 2011

Panský pivovar se sladovnou

Milíčeves 5

9F2Q99HV+7P

Raně barokní pivovar, vystavěný v roce 1679 jičínskou Jezuitskou kolejí podle plánů Jana Baptisty Matheye, se nachází v sedmihektarovém zámeckém parku. Po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 se postupně stávají majiteli panství s pivovarem Michael Karel z Althannu a následně Maximilian Vrints zu Falkenstein. Pivovar je v tomto období pronajímán sládkům, kteří pokračují ve vaření piva a jeho distribuci po celém panství. Podle záznamů poslední várka proběhla v roce 1899. Památkově chráněný barokní pivovar se sladovnou se dochoval dodnes ve svém jádru v původní podobě bez následných přestaveb a zahrnuje všechny hlavní provozní celky - zepředu varnu otevřenou do krovu, za ní kvasírnu a sladovnu s humnem v zahloubeném přízemí, hvozdu a půdní hospodářství přecházející v sýpku. V roce 2018 vznikla myšlenka na záchranu objektu, jeho revitalizaci a následnou obnovu, kterou přivádějí k životu současní majitelé.

Aleš Vohánka

Vizualizace architekti Vojtěch Kopal a Martin Kvita

Zámecký pivovar

Nalžovské Hory-Nalžovy 71

8FXM8GMX+6R

Pivovar v Nalžovech je poprvé zmíněn v roce 1566 jako součást zámku. Na přelomu 19. a 20. století byl pivovar přestavěn na parní pohon, plány na modernizaci zhotovila v roce 1903 pražská firma Novák & Jahn, chladicí štok dodaly Škodovy závody v Plzni. Ve dvacátých a třicátých letech se potýkal s technickými problémy, což znamenalo ukončení provozu. V roce 1932 si objekt pronajal Měšťanský pivovar ve Volyni a zřídil zde prodejní sklad, po roce 1945 pivovar měnil majitele a chátral, vnitřní vybavení bylo odvezeno neznámo kam. Současní majitelé ho zakoupili v havarijním stavu v červnu 2020. Budova je výsledkem stavebního vývoje od pozdního baroka do počátku 20. století, novodobé zásahy jsou minimální. Pro mimořádné hodnoty byl v září 2020 zapsán na seznam nemovitých kulturních památek. Chceme, aby pivovar sloužil obyvatelům Nalžovských Hor a veřejnosti. Plánujeme zde proto zřídit centrum pro kulturní a vzdělávací účely, ve spolupráci s klatovským muzeem otevřít expozici místního pivovarnictví, výroby unikátního Nalžovského sýra a připomenout historii rodu Taaffů. V prostorách varny bychom rádi umístili galerii současného umění a v bývalé sladovně občerstvení. V přilehlých prostorách uvažujeme o dílnách souvisejících řemesel a s menším ubytováním. Chceme vrátit tuto památku co nejbližší původnímu stavu a zachovat její kulturně historickou a technickou hodnotu v centru Nalžovských Hor.

Jana a Milan Šrotovi

Foto Milan Šrot, 2023

Klášterní pivovar Ossegg

Osek, Rooseveltova 1
9F2MJMCW+M8
ossegg.cz

Kláštery jsou s pivovarnictvím spjaté již od středověku, neboť nedílnou součástí života řeholnic a řeholníků byla hospodářská činnost. Cisterciácké opatství v Oseku nebylo výjimkou, především proto, že právě mniši tohoto řádu, řídící se řeholí svatého Benedikta, dbali na kombinaci kontemplativního života s manuální prací. První písemná zmínka o existenci pivovaru při zdejším klášteře pochází z roku 1645, pivo se zde ale nepochybně vařilo již dříve. Na počátku 18. století byl zbudován současný barokní pivovar, k němuž přínáležela také sladovna. Pivovar byl několikrát modernizován a přestavován, neboť Osek byl hornickým městem a poptávka po pivu byla vždy vysoká. V roce 1946 však výroba skončila, především kvůli nucenému odchodu cisterciáků a odsunu německého obyvatelstva. Následující roky objekt chátral a snahy o jeho záchranu se objevily až po roce 1989. Po několika letech rekonstrukcí byla roku 2015 v původním pivovaru obnovena výroba piva, sladovna na svou záchranu stále ještě čeká. Dnes je areál živým místem setkávání místních a vyhledávaným cílem celé řady návštěvníků. Do budoucna se tu chystá také muzejní expozice.

Libor Zajíc

Foto Archiv Pivovaru Ossegg, 2015

Centrum stavitelského dědictví NTM

Plasy, Pivovarská 5
8FXMW9PQ+6G
muzeum-plasy.cz

Knížecí pivovar

Plasy, Pivovarská 34
8FXMW9PQ+2M
pivovarplasy.cz

Vznik pivovaru je spojen s cisterciáckým klášteřem, který byl v Plasích založen před polovinou 12. století. Pivo se zde nepochybně vařilo od středověku, písemné doklady nicméně pocházejí až z 16. století. Po zrušení kláštera (1785) připadl majetek Náboženskému fondu, od kterého ho koupil kníže Klemens Wenzel von Metternich (1826). V letech 1869–1870 prošel pivovar přestavbou (projekt Gustav Noback), komplexní modernizaci pak odstartoval požár sladovny (1894). Následně byla přestavěna varna (1898), vybudováno chladné hospodářství (1899, obojí Josef Rosenberg) a postavena nová sladovna (1900, firma Františka Ringhoffera). Roku 1966 zde výroba skončila. Objekty poté převzalo lidové spotřební družstvo Jednota, které v nich zřídilo sklady, pivovarské technologie byly odstraněny a prostory přestavěny. Roku 2008 areál získalo Národní technické muzeum, které památkovou obnovou (2015–2011, Tomáš Šantavý a Tomáš Efler) stavbám navrátilo původní podobu a vybudovalo v pivovaru a sladovně expozice Centra stavitelského dědictví. Vaření plaského piva bylo obnoveno roku 2015 v budově chladného bloku.

Pavel Kodera

Foto Pavel Kodera, 2014

Experimentální pivovar Proud

Plzeň 3-Východní Předměstí, U Prazdroje 64/7
8FXMQ93R+7F
pivovarproud.cz

Dát industriálnímu dědictví nové využití, které zachovává smysl stavby a dává ji nový účel – to je filosofie Proudů. Budova bývalé elektrocentrály Měšťanského pivovaru v Plzni je úctyhodným technickým dílem. V roce 2019–2020 prošla konverzí na experimentální pivovar Proud ve spolupráci s architektonickým studiem Mimosa. Zadavatelem projektu byl pivovar Plzeňský Prazdroj, a.s. V roce 1892 oslavil Měšťanský pivovar v Plzni 50 let své existence a z jedné budovy se rozrostl na město ve městě. Vedení pivovaru proto tehdy hledalo inženýra s vizí, který by dokázal najít elegantní technické řešení centralizace energie a vody. Tím byl František Spalek, nejprve vedoucí technické kanceláře, pak technický ředitel. Navrhl soubor pěti klíčových staveb, označovaných nyní jako Spalkův projekt (1901–1907). Součástí je nejen budova pivovaru Proud, ale také vodárenská věž jako charakteristická dominanta či vodárna se zemními vrtly na Roudné. Unikátní soubor je dosud dochován a většina budov má druhý život.

Jana Domanická

Vizualizace Studio Mimosa

Měšťanský pivovar

Polná, Viktorinova 130

8FXQFPP9+8P

pivovarpolna.cz

Vaření piva v Polné je doloženo již od roku 1356. V roce 1863 vypukl ve městě požár, který zasáhl i měšťanský pivovar. Provoz byl okamžitě obnoven a koncem 19. století pivovar prošel v několika etapách modernizací. Zvětšena byla humna, rozšířeny sklepy k lednici, strojní pohyb nahradil ruční, roku 1897 dodala firma Novák & Jahn nový mladinový kotel, další práce prováděla smíchovská firma Ringhoffer, která také do pivovaru instalovala parostrojní pohon. Celková rekonstrukce pivovaru s výstavem 10 000 hektolitřů piva byla dokončena roku 1906. Provoz zde skončil v roce 1950 a budovy následně sloužily jako sodovkárna a sklad. V roce 2000 již velmi zchátralý areál zakoupil místní podnikatel pan Ivan Vlach, který nechal opravit všechny střechy a krovy a část zrekonstruoval na bydlení. O rok později na základě podnětu Klubu Za historickou Polnou byl celý areál prohlášen za kulturní památku. V roce 2018 jsme jej zakoupili a po náročné rekonstrukci jsme zde otevřeli restauraci a penzion. Pivovarský dvůr se tak otevřel veřejnosti a započala nová epocha dění v prostorách celého pivovaru.

Ladislav a Marie Pártlovi

Foto Archiv Měšťanského pivovaru Polná, 2022

Studio ALTA

Praha 8-Libeň, U Českých loděnic 4/2158

9F2P4F5C+23

altart.cz

Byl to královský rada Albrecht Bryknar z Brukštejna, který v Libni založil v 16. století malý pivovar. Ten se o století později, stejně jako celé panství, dostal do majetku Starého Města pražského. Dějiny pivovaru byly poměrně turbulentní: poničily ho války v 18. století, následně byl obnoven a v 19. století rozšířen, koncem století však opět poškozen povodní a roku 1900 zrušen. Nahradil jej špýchar, byty a dílny, část areálu byla zbořena. O pár let později zde vznikla hasičská stanice a roce 1969 získalo prostory Divadlo S. K. Neumanna. Do dnešních dnů se dochovala pouze hlavní pivovarská budova, pozdně barokní stavení z počátku 19. století. Pivovar je v majetku městské části Praha 8, která jej v roce 2001 nechala zrekonstruovat. Bohužel hned v roce následujícím ho opět poškodila povodeň. V dalších dvaceti letech prázdný objekt s velkou halou a řadou místností čekal na vhodné využití. Až ke sklonku roku 2022 se do prostor přesídlilo multikulturní umělecké centrum Studio ALTA a plánuje jeho celkovou rekonstrukci.

Ludmila Vacková

Vizualizace 22:22 architekti

Klášterní pivovar Porta Coeli

Předklášteří, Pivovarská 1002

8FXR9C32+23

vorkloster.cz

Do areálu kláštera cisterciáků v Předklášteří u Tišnova se po 77 letech vrátila výroba piva. V současné době se jedná o jediný klášterní pivovar na Moravě. Je provozován akciovou společností Klášterní pivovar Porta Coeli, kde má majetkový podíl i konvent cisterciáků, který byl založen v roce 1230 Konstancí Uherskou, manželkou českého krále Přemysla Otakara I. Nový pivovar vznikl v budově bývalých stájí hned vedle historického klášterního pivovaru, kde se pivo vařilo naposledy v roce 1942. Myšlenka obnovit zde pivovarskou tradici přišla v létě roku 2016. Uskupení tvoří šestnáct akcionářů, kteří mají tři hlavní motivace: „*Jedni jsou milovníci piva a nadšenci do jeho výroby, druhé oslovila i historie a možnost znovuzrození zaniklého řemesla a třetí mají významný vztah k církvi a jejím stavbám.*“ Nový pivovar se zaměřuje na výrobu spodně kvašených piv, zejména ležáků. Dále se tu vaří speciály jako je pozapomenutý Zwickl nebo tzv. zimní ležák, tedy styl Bock. Pivo se pod značkou Vorkloster prodává v Brně a Praze v ochutnávkových pivnicích. V současné době se připravuje projekt na přenesení a rozšíření výroby do sousedního historického pivovaru.

Jan Maláska

Foto Radim Strachon, 2022

Pivovar TVARG

Velká Bystřice, Pivovarská 899

8FXVH9V5+V7

tvarg.cz

Pivovar olomoucké kapituly ve Velké Bystřici byl prvně zmíněn roku 1579. Jednalo se o jeden z největších pivovarů na Moravě vůbec, ve dnech největší slávy dokázal uvařit na 15 000 hektolitřů piva ročně. Provoz zde skončil v roce 1943, sklepy poté byly využívány jako sklady pro Likérku Dolany, postupně však chátraly. Po revoluci objekt vlastnilo město Velká Bystřice i soukromí vlastníci. Kouzlo pivovarských sklepů bylo objeveno opět v roce 2018, kdy jsme přišli s myšlenkou obnovit zde vaření piva a zasadit sem výrobu tvarůžků. Areál zakoupila společnost Tavoretus a. s. a započala rozsáhlou rekonstrukci sklepů. První várka piva zde byla opět uvařena na podzim 2020, na jaře 2021 uzrály první tvarůžky a v létě zahájila provoz i zahrádka. Pivovarské sklepy leží u oblíbené cyklostezky a díky projektu TVARG oživilo centrum Velké Bystřice, probíhají zde také pravidelné exkurze do výroby piva i tvarglů.

David Kapsia

Foto Milan Starec, 2022

Vrchnostenský pivovar, později sladovna Starého hradu

Želetava, Rekreční 207

8FXQ4MWC+XX

staryhrad.cz

Vertikální hvozď je součástí nemovité kulturní památky tvrze Starý hrad, jejíž hospodářská část sloužila nejméně od roku 1568 jako významný panský pivovar. Po výstavbě nového parostrojního pivovaru v letech 1867-1868 ve městě byly hospodářské budovy Starého hradu upraveny na sladovnu. Roku 1908 světoznámá strojírenská firma Novák & Jahn velmi zdařile modernizovala technologické strojní vybavení. Když se v roce 1952 želetavský pivovar uzavřel, upadla do zapomnění i celá památka Starý hrad. Od roku 2012, po desítkách let naprostého chátrání, prochází postupnými opravami. Ve sladovnické věži proběhly již čtyři etapy obnovy, bylo ověřeno funkčnost strojní technologie, ze které vyplynula potřeba provést značně náročnou odbornou údržbu zařízení. Dle historických srovnání a zkoumání se jedná o jediný funkční dochovaný hvozď z doby před první světovou válkou.

Josef Vašina

Foto Josef Vašina, 2022

Adaptabilita pivovarů

Pro realizaci konverze je zcela zásadní adaptabilita původní prostorové struktury – tedy schopnost přijmout nové využití odlišné od využití původního, být adaptována – upravena.

Typickými průmyslovými objekty v českém prostoru jsou pivovary se sladovnou. Jejich charakteristické partie – půdy, humna, hvozdy, varna, chladný štok, sklepy a lednice – jsou logicky řazeny podle výrobního toku, nezávisle na velikosti, uspořádání či stavební historii areálu.

Některé prostory v pivovaru lze vyhodnotit jako relativně dobře připravené pro nové využití – adaptabilní, pokaždé ovšem s určitým omezením, vyplývajícím z jejich specifik.¹ „Flexibilní“ prostory (půdy, humna), sloužící původně skladování nebo výrobním procesům podobného charakteru, vykazují příbuznost s klasickými univerzálními etážovkami. Jsou relativně dobře adaptabilní, mají však určitá omezení (např. velikost oken, dřevěný skelet, klenby). Přirozeně kompatibilní nové využití respektuje a využívá otevřeného plynoucího prostoru, případné vestavby jsou v něm umístěny volně.

Prostory tzv. „určené technologií“ (varna, kotelná, strojovna, štoky) tvoří samostatnou skladebnou technologickou jednotku – obálku strojního vybavení, po jehož demontáži zůstávají prázdné, ovšem s nadstandardními vlastnostmi i prostředím, díky nimž je lze označit za dobře adaptabilní. Přirozeně kompatibilní nové využití pracuje s volným prostorem, zejména s jeho nadstandardní výškou a buď jej nečlení, nebo do něj vkládá jednotlivé elementy (vestavby) v duchu původní logiky (obálka technologie) tak, aby byl prostorový vjem autentický.

Prostory tzv. „specifického omezení“ nemají typologickou paralelu a vykazují speciální vlastnosti nebo souvislosti. Mají buď atypické rozměry a proporce (hvozdy, lednice, strukturálně řešená sklepní hospodářství) nebo části podzemní (spilky, ležácké sklepy, lednice). V řadě případů je lze označit za zcela neadaptabilní (např. hvozdy malých pivovarů, podzemní sklepní prostory, spilky a sklepy se stavebně řešenými tanky ap.), ostatní případy vyžadují při hledání způsobu případného využití zcela individuální a vysoce kreativní přístup, konvenční řešení nelze aplikovat.

Zásadní vliv na adaptabilitu urbanistické i prostorové struktury má velikost (kapacita) provozu a založení původního provozu. Definují urbanistickou strukturu a kompoziční řešení

areálu, rozsah, dispoziční a provozní řešení jednotlivých partií, jejich stavebně konstrukční a materiálové řešení.

U malých provozů je celá výroba obvykle koncentrována do jednoho nebo dvou kompaktních objektů. Konverze pak předpokládá spíše polyfunkční využití při zachování stávající struktury, a tedy hledání náplně přirozeně kompatibilní. Kompozice a dispoziční řešení obvykle neumožňuje vkládání komunikačního a technického zázemí a tyto prvky jsou realizovány jako adice ke stávající očištěné substanci.

Velké provozy naopak mají jednotlivé výrobní fáze dislokované v samostatných technologických blocích, umožňujících konverzi po částech a pro více využití. Typické je nahrazení těžko využitelných technologických bloků racionálními novostavbami a celkové zahušťování urbanistické struktury. Dispozice univerzálních částí areálu je řešena jako volný flexibilní prostor a může být přebudována téměř na cokoliv. Umožňuje snadnější architektonické vstupy ve formě vestaveb, ale naopak i vybourání části struktury a její nahrazení prvky zvyšujícími využitelnost. Větší rozměry některých prostorů (např. hvozdy) umožňují nalezení jejich smysluplného využití. Naopak velký rozsah zejména objektů chladného hospodářství je těžko uchopitelný a vede obvykle k rozhodnutí o jejich demolici.

Průmyslové provozy o větší kapacitě vykazují racionální dispoziční řešení, jasnou diferenciaci jednotlivých typologických bloků, které mají skutečně univerzální charakter (varna, kotelná, strojovna, sýpka, chladárna). Naopak další části, určené pouze pro technologické zařízení, nejsou jiným způsobem využitelné (ležácké tanky, tankové spilky, moderní chladírny, sladová sila a moderní zařízení vertikálních sladoven).

Areály, nebo jejich části, které vznikly přestavbou starších objektů, nejsou typickými představiteli průmyslové architektury, stojí spíše na pomezí mezi industriálem a lidovou architekturou. Svým technickým řešením a použitými druhy konstrukcí odpovídají zemědělským stavbám. Typicky dochovanými objekty jsou původní sladovny, často renesančního nebo barokního založení, v 19. století doplněné o průmyslový hvozd, varnu a sklepní hospodářství. Jedná se obvykle o kapacitně menší areály. Přestavby na průmyslový provoz si často

vyžádaly kompromisní řešení, vedoucí ke komplikovanému uspořádání. Prostory vykazují těžko uchopitelné proporce, masivní stavební konstrukce a komplikované a poddimenzované komunikační propojení. Vyžadují tak zcela jiný architektonický přístup při návrhu konverze. Řada razantních architektonických vstupů je však často příliš invazivní, vede k destrukci historické substance a je tudíž nerealizovatelná.

Při úvahách o novém využití formou konverze je třeba velmi dobře analyzovat výše uvedené skutečnosti, které formovaly konkrétní pivovar, především správně pochopit individuální charakteristiky a adaptabilitu jeho prostorové struktury a potenciál v konkrétních podmínkách a souvislostech.

Jako vhodný model nového využití lze označit konverzi pro více funkcí. Takový model vyžaduje jasnou vizi a propracovanou celkovou koncepci, formulovanou úvodní studií proveditelnosti.² Polyfunkční konverze reaguje na velikost objektů a areálů i na různorodost prostorové struktury, může přirozeně využít rozmanitou prostorovou nabídku.

Každá nová funkce má své potřeby a požadavky, ale i odpovídající potřebu míry využití stávajících struktur. Pro instalaci do pivovarů jsou vhodnější tzv. „prostorově univerzální“ využití, která nemají konkrétní nároky na prostorovou formu (především její maximální rozměry a proporce), naopak mohou formu od cílového prostoru přijímat. Z obecných funkčních využití do této kategorie patří zejména kulturní funkce. Jde o provozy s volnou prostorovou formou schopné přizpůsobit se cílovému prostoru o odpovídající kapacitě. Výjimku tvoří velké shromažďovací prostory, hlediště nebo expozice velkorozměrných exponátů. Prostorová struktura pivovarů ale právě i těmto provozům nabízí dostatek odpovídajících prostorů. Kulturní využití obvykle nemá zásadní požadavky na kvalitu vnitřního prostředí, zejména na přirozené osvětlení, případně tepelnou pohodu. Z ostatních obecných funkčních využití do této kategorie patří řada funkcí v nestandardních nebo specifických formách – loftové byty, open space kanceláře nebo různé „designové“ hotely, restaurace a obchody apod. Všechny tyto funkce jsou typické kromě volné formy i malou hustotou „prostavenosti“ a relativně nízkým tlakem na požadovanou plošnou a objemovou výtěžnost. Do této kategorie patří také alternativní a dočasná využití – např. jednorázové

i opakované kulturní události, kluby, výtvarné instalace, krajinářské úpravy areálů či cíle industriální turistiky.

„Prostorově specifické“ využití má naproti tomu jiné nároky na prostor a provozní vazby. Jde o funkce standardních forem, které jsou obvykle podrobně definovány legislativou a předpisy. Do této kategorie patří většina obecných využití, zejména bydlení a přechodné ubytování, administrativa, sport nebo obchod ve svých standardních formách, s požadavkem na racionální uspořádání a vysokou výtěžnost prostoru.

Celou konverzi není nutné realizovat v jenom kroku. Postupný způsob obnovy je zcela v souladu s polyfunkčním využitím. Postupuje se od úvodních, méně náročných zásahů, které zpřístupní objekty a přispějí k pozitivní změně image transformace celého areálu.

Při formulaci architektonické a výtvarné koncepce konverze je třeba vědomě pracovat s industriální identitou původní urbanistické, prostorové i stavební struktury. Neznamená to její pouhou akceptací, ale využití kreativního potenciálu, který poskytuje a přijetí principu zachování autenticity jako východiska návrhu. S tím souvisí také úvaha o ponechání části prostoru pro vysvětlení a prezentaci původního účelu. Vědomé a cílené popírání industriální identity a charakteru dotčené substance zpochybňuje logická východiska a důvody pro adaptační přístup formou konverze.

Motivací stavebních zásahů a architektonických intervencí by mělo být dosažení potřebného minima, nikoliv možného maxima.³

Jan Pustějovský

1 Jan Pustějovský, *Konverze pivovarských výrobních objektů* (disertační práce), FSV ČVUT v Praze, 2016.

2 Benjamin Fragner – Tomáš Šenberger, Stavební fond průmyslového dědictví – potenciál udržitelného rozvoje, *Časopis Stavebnictví I*, 2007, s. 11–12.

3 Michal Ganobjak, Jak dál s konverzí průmyslového dědictví?, *EARCH*, 7. 2. 2014, dostupné online na earch.cz/revue/clanek/jak-dal-s-konverzi-prumysloвого-dedictvi.

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

NÁRODNÍ MUZEUM PIVOVARNICTVÍ

PROHLÍDKY:

PÁTEK: 16:00 (ČERVEN–SRPEN)
SOBOTA: 11:00 A 13:00 (KVĚTEN–ZÁŘÍ)
NEDELE: 13:00 (KVĚTEN–ZÁŘÍ)

REZERVACE PROHLÍDEK: 606 409 102

Českokobrodská 17, 281 63 Kostelec nad Černými lesy
prohlidky@nmpivovarnictvi.cz www.nmpivovarnictvi.cz [nmpivovarnictvi](#) [nmpivovarnictvi](#)

Financováno z Fondu EHP 2014 – 2021, v rámci projektu Revitalizace historického Liechtensteinského pivovaru, obnova původní technologie a zřízení unikátního muzea pivovarnictví a archivu v Kostelci nad Černými lesy

Pivovary²

texty: Jana Domanická, Benjamin Fragner, Petr Holub,
Jan Jirák, David Kapsia, Pavel Kodera, Petr Kolář
a Jan Stulík, Jan Maláska, Petr Mandažiev, Jana Müllerová,
Ladislav a Marie Pártlovi, Jan Pustějovský, Milan Starec,
Jana a Milan Šrotovi, Marek Tichý, Ludmila Vacková,
Josef Vašina, Aleš Vohánka, Libor Zajíc

editoři: Milan Starec, Jan Zikmund
spolupráce: Radek Soukup

grafická úprava: Jan Forejt
úprava reprodukcí: Jiří Klíma
produkce: Gabriel Fragner
výroba a tisk: Formall

vydalo: České vysoké učení technické v Praze, Výzkumné
centrum průmyslového dědictví Fakulty architektury,
Thákurova 9, 166 34 Praha 6-Dejvice

nmpivovarnictvi.cz
vcpd.cvut.cz

2023
vydání první
24 stran

Publikace byla vydána při příležitosti setkání po dvanácti
letech v Černokosteleckém pivovaru nad tématem
obnovených pivovarů, které se uskutečnilo 20. dubna 2023.

Financováno z Fondů EHP 2014–2021, v rámci projektu
Revitalizace historického Liechtensteinského pivovaru,
obnova původní technologie a zpřístupnění unikátního
muzea pivovarnictví a archivu v Kostelci nad Černými lesy.

ISBN 978-80-01-07138-0

Iceland
Liechtenstein
Norway grants

NÁRODNÍ
MUZEUM
PIVOVARNICTVÍ

ČVUT
FA

PROPAMÁTKY
PORTÁL – ČASOPIS

